Opgesteld door: Hilde Bekkers (antwoordspecialist) en Anne Luc van der Vegt (kennismakelaar)
Vraagsteller: leerkracht basisonderwijs
Referentie: Kennisrotonde. (2020). *Wat draagt meer bij aan de ontwikkeling van kleuters met het oog op hun toerusting voor groep 3: aparte jaargroepen 1 en 2 of combinatiegroepen 1-2?* (KR. 945) Den Haag: Kennisrotonde.

13 mei 2020

Vraag

Wat draagt meer bij aan de ontwikkeling van kleuters met het oog op hun toerusting voor groep 3: aparte jaargroepen 1 en 2 of combinatiegroepen 1-2?

Kort antwoord

Onderwijs in aparte jaargroepen 1 en 2 lijkt gunstiger voor de cognitieve ontwikkeling van vooral de oudere kleuters dan onderwijs in combinatiegroepen Jonge kleuters profiteren wel van combinatiegroepen, met name op het gebied van taal. Oorzaken van de verschillen zijn dat instructietijd en kwaliteit van leerkracht-leerlinginteracties minder optimaal zijn dan in combinatiegroepen. Wat de effecten zijn van combinatiegroepen op de sociale ontwikkeling is niet helemaal duidelijk. Sommige onderzoeken vinden geen verschil met jaargroepen, volgens ander onderzoek lijkt een combinatiegroep juist bevorderlijk voor het spel van kinderen en het voorkomen van conflicten. De bevindingen betreffen vooral onderzoek uit de VS en gelden niet zonder meer in de Nederlandse context.

Toelichting antwoord

Combinatiegroepen zijn groepen waarin kinderen van twee of meer jaargroepen in één klas onderwijs volgen. In het basisonderwijs in Nederland komen combinatiegroepen veel voor. In het Engels worden combinatiegroepen vaak mixed-age grouping of multigrade- learning genoemd.

Zowel praktische als onderwijskundige overwegingen kunnen leiden tot de keuze voor combinatiegroepen. Praktische overwegingen gelden bijvoorbeeld op kleine scholen, waar het aantal leerlingen te klein is om afzonderlijke jaargroepen te vormen. Onderwijskundige opvattingen spelen een rol in het Montessori- en Jenaplan-onderwijs (Lindström & Lindahl, 2011). Veel Nederlandse scholen werken vanaf groep 3 in jaargroepen, maar werken bij de kleuters bewust met combinatiegroepen 1/2 (Bouwman & Bakker, 2019).

Theoretische onderbouwing voor het werken met combinatiegroepen komt voort uit de socio-culturele theorie van Vygotsky (1978) en de sociaal-leren theorie van Bandura (1986), die beide focussen op de rol van medeleerlingen (*peers*) in het leren en de ontwikkeling van kinderen.

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Vergelijkend onderzoek naar combinatiegroepen en jaargroepen bij kleuters

Onderzoek naar combinatiegroepen of jaargroepen op kleuterleeftijd is schaars (Ansari & Pianta, 2019). In Nederland is er geen empirisch onderzoek uitgevoerd naar het verschil tussen jaargroepen 1 en 2 of combinatiegroepen 1-2. Het beschikbare recente onderzoek naar combinatiegroepen bij kleuters betreft internationaal onderzoek (met name in de VS), maar dat is niet zonder meer te vertalen naar de Nederlandse context. In Nederland zijn groep 1 en 2 onderdeel van de basisschool, in Amerika wordt gewerkt met *kindergartens* of *preschools*, waarna kinderen op 6 jaar pas starten met de basisschool. Daarnaast zitten op de *preschools* in Amerika ook al kinderen van 3-jarige leeftijd, terwijl leerlingen in Nederland pas met 4 jaar starten in de kleutergroep. We geven de belangrijkste onderzoeksresultaten weer.

Cognitieve leeropbrengsten kleuters groter in jaargroepen?
Kleuters in combinatiegroepen lijken minder leerwinst te boeken in combinatiegroepen dan in aparte jaargroepen. In een grootschalige studie onder in totaal 11.000 kinderen in de Verenigde Staten vergeleek Ansari (2017) de ontwikkeling van 5-jarigen in een combinatieklas met de ontwikkeling van 5-jarigen in een jaargroep. 5-jarigen in combinatieklassen bleken kleinere vorderingen te maken op het gebied van rekenen en geletterdheid. Het verschil tussen de groepen was groot; kinderen in combinatiegroepen bleven 4,5 tot 6 maanden achter ten opzichte van kinderen in jaargroepen. Ook lieten 5-jarigen in combinatiegroepen minder optimale executieve functies zien aan het einde van het jaar. Ook voor jongeren kleuters, van 3 en 4 jaar oud, zijn negatieve effecten gevonden van combinatiegroepen op aspecten van de cognitieve ontwikkeling (bijv.
Ansari & Pianta, 2019; Purtell & Ansari, 2018).

Niet alle onderzoeken pleiten tegen combinatiegroepen. Een Amerikaans onderzoek (Bell, Greenfield & Bulotsky-Shearer, 2013) focuste op specifiek op kleuters uit gezinnen met een laag SES. In het onderzoek onder 4.417 kinderen werden geen effecten gevonden van leeftijdssamenstelling op beginnende gecijferdheid en beginnende geletterdheid.

Combinatiegroepen bieden voordelen voor jonge kleuters, maar nadelen voor oudere kleuters
Op jongere of oudere kleuters hebben combinatiegroepen mogelijk een verschillend effect. Er zijn aanwijzingen dat combinatiegroepen gunstiger zijn voor jonge kleuters dan voor oudere kleuters. Dat blijkt onder meer uit een longitudinale studie van achttien maanden een groep van 47 kinderen (Winsler e.a., 2002). De studie was een 'natuurlijk' experiment; een Amerikaanse kleuterschool wisselde namelijk van organisatie tussen twee jaargroepen en twee combinatiegroepen. Hierdoor waren de leerkrachten, het curriculum, de locatie, de onderwijsmethode en de populatie voor en na de wisseling hetzelfde. Analyse van bijna 8000 observaties van leerlinggedrag wijzen erop dat de combinatiegroep voordelig was voor de jongere kinderen, maar nadelig voor de oudere leerlingen. 3-jarigen in combinatiegroepen lieten meer taakgericht gedrag zien dan 3- jarigen in jaargroepen, terwijl 4-jarigen in combinatiegroepen minder gefocust en taakgericht waren dan 4-jarigen in jaargroepen.

Ook op de woordenschatontwikkeling werden verschillende effecten gevonden bij jongere en oudere kleuters. Uit een verkennend onderzoek onder 130 kleuters bleek dat combinatiegroepen een positief effect hadden op de woordenschatontwikkeling van de jongere kleuters, maar niet op de woordenschatontwikkeling van de oudere kleuters (Guo e.a., 2014).

Niet-cognitieve opbrengsten: verschillende uitkomsten
Effecten op de sociale ontwikkeling van combinatie- of jaargroepen zijn nog niet helemaal duidelijk. Bij de eerdergenoemde studie van Ansari (2017) naar sociale (gedrags)ontwikkeling werd geen verschil gevonden tussen 5-jarigen in een combinatiegroep of 5-jarigen in een jaargroep. Ook Bell en collega's (2013) vonden geen verschil. Ander onderzoek geeft daarentegen aanwijzingen voor *positieve* effecten van combinatiegroepen op de interactie tussen kinderen en op spel. Plotka (2016) vergeleek interacties tussen kinderen, leerkracht-kind interacties en uitdagend gedrag (*challenging behavior)* in combinatiegroepen (3- en 4-jarigen bij elkaar) en in jaargroepen (3- en 4-jarigen apart). Aan het onderzoek werkten 308 leerkrachten mee. Leerkrachten rapporteerden in combinatiegroepen minder conflicten in interactie tussen leerlingen, minder negatieve leerkracht-kind interacties en ietwat minder uitdagend gedrag dan in jaargroepen. Ook op spel kan de combinatiegroep een positief effect hebben. In een kwalitatieve studie volgde Youhne (2009) 53 kinderen van 3 tot 5 jaar uit twee jaargroepen en één combinatiegroep. Combinatiegroepen bleken bevorderlijk te zijn voor spel; kinderen in combinatiegroepen lieten onder andere meer verschillend spel zien dan kinderen in jaargroepen, en initieerden vaker spel.

Verklaringen: kwaliteit van leerkracht-leerling-interacties en leerkrachtkenmerken

Verschillende onderzoekers hebben gezocht naar verklaringen voor de gevonden verschillen tussen combinatiegroepen en jaargroepen.

De eerste factor die een rol kan spelen is *instructietijd*. In de eerdergenoemde grootschalige studie van Ansari (2017) bleek dat kinderen in combinatieklassen minder instructie van de leerkracht ontvingen dan kinderen in jaargroepen. De geletterdheid van 5-jarigen in combinatieklassen werd significant minder gestimuleerd en kinderen brachten in combinatieklassen ook minder tijd door in leerkracht-geleide activiteiten.

De tweede factor die invloed kan hebben op de relatie tussen combinatieklassen en leerresultaten is de kwaliteit van *leerkracht-leerlinginteracties*. In 2019 vonden Ansari en Pianta in een studie onder 322 Amerikaanse kleuterleerkrachten dat de leerkracht-kindinteracties in combinatiegroepen bij kleuters niet optimaal waren. Ook het vergroten van de leeftijdsdiversiteit gedurende het schooljaar of van het ene naar het andere schooljaar zorgde voor minder optimale leerkracht-leerling interacties.

Kwaliteit als buffer tegen negatieve effecten combinatiegroepen

Hoewel leerkracht-leerlinginteracties volgens het besproken onderzoek minder goed zijn in combinatiegroepen, zijn er ook combinatiegroepen met relatief goede leerkracht-leerlingacties. Zijn die combinatiegroepen dan ook goed voor de ontwikkeling van kinderen. Resultaten uit onderzoek zijn op dit punt tegenstrijdig. Sommige onderzoekers concluderen dat de kwaliteit van leerkracht-leerlinginteracties niet compenseerde voor de negatieve invloed van combinatiegroepen op de oudere kleuters (Purtell & Ansari, 2018). Volgens een andere studie is dit wel het geval (Guo e.a., 2014). Specifieker: als leerkrachten hoog scoorden op klassemanagement (bijv. regels en verwachtingen van gedrag duidelijk benoemen, de klas effectief in de gaten houden), werd een positief effect gevonden op de woordenschatontwikkeling van alle leerlingen.

Ook over de invloed van opleiding en ervaring van de leerkracht vinden we tegenstrijdige resultaten. Purtell en Ansari (2018) vonden dat in combinatiegroepen met een hoogopgeleide leerkracht de ontwikkeling van geletterdheid net zo goed verliep als in jaargroepen, maar dat de rekenontwikkeling achterbleef.

Ook het belang van ervaring is niet duidelijk. Ansari en Pianta (2019) vonden dat de negatieve effecten van leeftijds-diversiteit het meest zichtbaar waren onder leerkrachten met minder jaren opleiding en ervaring, en onder leerkrachten die minder kind-gecentreerde opvattingen hadden. In een andere studie (Purtell & Ansari 2018) had ervaring van de leerkracht echter geen invloed.

Geraadpleegde bronnen

Ansari, A. (2017). Multigrade kindergarten classrooms and children's academic achievement, executive function, and socioemotional development. *Infant and Child Development,* *26*(6). doi:10.1002/icd.2036.

Ansari, A., Purtell, K., & Gershoff, E. (2016). Classroom age composition and the school readiness of 3- and 4-year-olds in the Head Start program. *Psychological Science*, *27*(1), 53–63. doi:10.1177/0956797615610882.

Ansari & Pianta (2019) Teacher–child interaction quality as a function of classroom age diversity and teachers' beliefs and qualifications. *Applied Developmental Science,* *23*(3), 294-304. doi: 10.1080/10888691.2018.1439749

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bell, E. R., Greenfield, D. B., & Bulotsky-Shearer, R. J. (2013). Classroom age composition and rates of change in school readiness for children enrolled in Head Start. *Early Childhood Research Quarterly*, *28* (1), 1–10. doi:10.1016/j. ecresq.2012.06.002

Bouwman, A., & Bakker, M. (2019) *Vloeiend van groep 2 naar 3.* Huizen: Uitgeverij Pica.

Flynn Corrigan, K., Hemmings, B., & Kay, R. (2007). Single-age and multi-age groupings in kindergarten and their effect on literacy achievement. In *AARE Conference*. AARE.

Connor, C. M., Spencer, M., Day, S. L., Giuliani, S., Ingebrand, S. W., McLean, L., & Morrison, F. J. (2014). Capturing the complexity: Content, type, and amount of instruction and quality of the classroom learning environment synergistically predict third graders' vocabulary and reading comprehension outcomes. *Journal of Educational Psychology,* *106* (3), 762–778.

Guo, Y., Tompkins, V., Justice, L., & Petscher, Y. (2014). Classroom age composition and vocabulary development among at-risk preschoolers. *Early Education and Development,* *25*(7), 1016–1034. doi:10.1080/ 10409289.2014.893759 .

Lindström, E. & Lindahl, E. (2011). The Effect of Mixed-Age Classes in Sweden. *Scandinavian Journal of Educational Research,* *55* (2), 121-144.

Plotka, R. (2016). Comparing peer-interactions, teacher-child interactions, and challenging behaviors in same-age and mixed-age preschool classrooms. *International Journal of Early Childhood Learning*, *23*(3), 21-31.

Purtell, K. M., & Ansari, A. (2018). Classroom age composition and preschooler's school readiness: The implications of classroom quality and teacher qualifications. *AERA Open*, *4*(1).

Vygotsky, L. S. (1978). *Interaction between learning and development*. In M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman (Eds.), Readings on the development of children (pp. 34–41). Cambridge: Harvard University Press.

Winsler, A., Caverly, S. L., Willson-Quayle, A., Carlton, M. P., Howell, C., & Long, G. N. (2002). The social and behavioral ecology of mixed-age and same-age preschool classrooms: A natural experiment. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *23*(3), 305–330. doi:10.1016/ S0193-3973(02)00111-9.

Youhne, M. S. (2009). *Examining play among young children in single-age and multi-age preschool classroom settings.* (PhD-thesis). Las Vegas: University of Nevada. Op 6 mei 2020 verkregen van

Meer weten?

Met welke combinatie heeft de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in groep 3 het meeste baat: met groep 1/2 of met groep 4/5

Wat is het effect van een combinatieklas op de onderwijsprestaties van leerlingen en de ervaringen van leraren?

Onderwijssector

Primair onderwijs

Trefwoorden

Combinatiegroepen, kleuters, leerprestaties